

Wie wil er nu geen kwaliteit?!

Jan Masschelein en Maarten Simons (Red.), *De schaduwzijde van onze welwillendheid. Kritische studies van de pedagogische actualiteit*. Leuven, Acco, 2008, 216 p. (Educatieve ideeën: wereldse gebaren, nr. 3)

Iemand die pakweg dertig jaar geleden met onderwijs bezig was en die, zoals in sommige sprookjes, na een lange slaap in het Europa of het Vlaanderen van 2008 zou ontwaken, zou grote moeite hebben om ons te verstaan wanneer wij spreken over onderwijs en opvoeding. Kwaliteitszorg, de roep naar inclusie, de vraag naar feedback enzovoort zijn in ons spreken en denken over onderwijs en opvoeding vanzelfsprekend geworden. Het spreken over algemene vorming of over emancipatie is stilletjes verdwenen. Wie geïnteresseerd is in een fundamentele bevraging van deze ontwikkelingen, die moet het nieuwste boek, samengesteld door Jan Masschelein en Maarten Simons, lezen. In deze bundel onderzoeken verschillende auteurs de huidige tendensen in de onderwijskunde, de pedagogiek en de samenleving met behulp van een instrumentarium dat ze ontwikkeld hebben uit het late werk van Michel Foucault. Dit staat garant voor een radicale kijk. Ze stellen de vraag wie diegene is voor wie kwaliteit, inclusie, feedback enzomeer zo belangrijk is, en welke vorm van machtsuitoefening daarbij onuitgesproken aan het werk is. Voor hen gaat het hierbij om een macht die niet tegengesteld is aan vrijheid. Er ontplooit zich juist een vorm van machtsuitoefening in en doorheen datgene wat wij zelf willen. Hierop slaat de welwillendheid uit de titel: wij willen kwaliteit, wij willen feedback en inclusie, en wij kunnen ons zelfs niet meer voorstellen dat iemand dit alles niet zou willen.

Het boek bevat negen bijdragen; het merendeel van de hand van de samenstellers. Het inleidende essay schetst de benadering die de auteurs voor ogen staat. Daarna onderzoeken zij achtereenvolgens verschillende actuele thema's uit de pedagogie, te beginnen met onze wil tot feedback. Ilse Geerinck kijkt naar de wil tot identiteit zoals die in discussies over het levensbeschouwelijk onderwijs tot uiting komt. Pieter Verstraete kijkt naar de idee van inclusief onderwijs en belicht daar de wil tot verschil. Komen verder nog aan bod: de wil tot inclusie (besproken door de samenstellers), de wil tot kwaliteit (idem), de wil tot dialoog (door Nancy Vansielegem) en de wil tot leren (door de samenstellers). Een kort slot-essay, opnieuw van Jan Masschelein en Maarten Simons, zingt de lof van de liefhebber. Dit is de figuur die niet gekenmerkt wordt door de welwillendheid waarover het hierboven ging. Noch is het iemand die zich afzet tegen kwaliteit, inclusie, identiteit enzovoort, maar wel iemand voor wie dit alles geen belang heeft: een leerkracht, opvoeder of hulpverlener die toegewijd is aan zijn of haar zaak en er zich aan overgeeft, dit wil zeggen, die daarbij zelf op het spel staat.

Het zijn analyses die je ongemakkelijk maken, want kwaliteit, identiteit, dialoog, leren enzomeer, zijn zaken die wij werkelijk willen. De auteurs gaan daar dan ook niet frontaal tegenin, maar creëren een afstand die vervreemdend werkt. Ze laten zien hoe deze ontwikkelingen passen in een bepaald bestuursregime, dat zij aanduiden als het liberaal-ondernemend regime. Hierin heeft de mens een welbepaalde verhouding tot zichzelf, tot anderen en de wereld. Hij wordt opgeroepen zichzelf te zien als een ondernemend zelf, een ik dat ondernemend in de wereld staat, maar ook zijn eigen leven als een onderneming beheert en alles wat het doet als een investering ziet in functie van het

bevredigen van zijn eigen behoeften, en relaties en netwerken ziet als een vorm van kapitaal: het ik als ondernemer van het zelf.

Wat is de inzet, wat winnen we (sic!) wanneer we op deze radicale manier kijken naar deze praktijken? De analyse wijst op de schaduwzijden, op datgene wat we niet zien wanneer we naar kwaliteit streven en willen leren. Een voorbeeld: de alomanezige wil tot feedback houdt in dat we voortdurend op zoek gaan naar informatie over onze prestaties (als student, als leerkracht, als school, als regio...) en dit in relatie tot een specifieke norm of een gemiddelde die niet vastliggen, maar voortdurend veranderen. Een donkere kant hiervan is dat er een strijdtoneel gecreëerd wordt waarop alles voortdurend zichtbaar en vergelijkbaar moet zijn; alles wordt gezien als prestaties in een competitieve omgeving. Je kunt zelfs zeggen dat daardoor ongelijkheid wordt ingesteld: wanneer bij voorbeeld alle scholen op eenzelfde schaal worden gemeten. Een ander voorbeeld: een schaduwzijde van onze wil tot leren, waarbij leren tot een soort kapitaal wordt dat beheerd kan worden, is dat maatschappelijke problemen zoals armoede, als een leerprobleem worden voorgesteld: iets waar het individu zelf verantwoordelijk voor is.

Zo biedt dit boek belangrijke denkoefeningen: dooraandachtig te kijken naar wat wij vandaag vanzelfsprekend vinden, willen de auteurs een opening creëren voor een andere verhouding tot onszelf, tot anderen en de wereld, zelfs voor *de weigering te zijn wie wij gevraagd worden te zijn*. Er zit wel wat herhaling in het boek: dezelfde manier van kijken wordt in de verschillende essays op verschillende fenomenen gericht, zodat de bevindingen op den duur een beetje voorspelbaar worden. Een voordeel hiervan is dat de bijdragen eventueel

apart gelezen kunnen worden. Een fundamentele bedenking is of de ontwikkelingen die hier onderzocht worden wel allemaal zo eenduidig zijn: passen alle vormen van onze vraag naar inclusie, dialoog, identiteit... per se in het liberaal-ondernemende bestuursregime en zitten er geen kanten aan die dit juist ondergraven? Toch zijn de vragen die het boek stelt belangrijk: ze openen de ogen voor ongeziene effecten van onze vertogen en praktijken die ons vrijheid en zelfverwerkelijking beloven. En wat ook belangrijk is: in tegenstelling tot sommige andere commentaren die ingegeven zijn door het huidige onbehagen in en om het onderwijs, is dit een kritiek op het heden die niet is ingegeven door een nostalgie naar het verleden, maar die zorgvuldig in kaart brengt wat zich vandaag voordoet en daarbij openingen naar een andere toekomst maakt. We kijken met belangstelling uit naar een verdere uitwerking van de perspectieven die de auteurs voorzichtig aanraken (het heden anders leven, weigeren te zijn wie we gevraagd worden te zijn, e-ducatie als de wereld in geleid worden, ons bevrijden van de leerling in plaats van de leerling te bevrijden...).

Gertrude Schellens